

Razsvetljeni absolutizem - Kolikšen je bil vpliv razsvetljenskih idej na vladarje

Razsvetljenstvo s svojimi idejami ni vplivalo le na znanost in umetnost, ampak tudi na nekatere evropske vladarje, ki so z reformami želeli posodobiti svoje države:

- gospodarsko in vojaško okrepiti državo**
- omejiti moč plemstva**
- povečati dohodke**
- povečati pravno varnost državljanov**

Glavni predstavniki razsvetljenega absolutizma

Pruski cesar **Friderik II. Veliki** je že v svoji mladosti povezan z razsvetljenstvom. Še v mladosti je zapisal svoje nazore o nalogah vladarja: "Zmotno je prepričanje vladarjev, da so njihovi podložniki le vladarjevo orodje ...spoznali, da je njihov položaj in vlada orodje ljudstva... namesto da neprestano pripravljajo načrte za nova osvajanja, bi se raje potrudili, da bi zagotovili svojim narodom srečo." Friderikovi je želel okrepiti državno moč in dvigniti življenjski standard prebivalstva. Tako je reformiral upravo in vojsko ter pravni sistem. Država je organizirala izsuševanje močvirij, naseljevala nove kmete in obrtnike, pospeševala ustanavljanje manufaktur. Posledica njegovih reform so bili večni davčni dohodki, s tem pa tudi povečana državna moč in vojska. Prusija je v času njegovega vladanja postala velesila, enakovredna habsburški Avstriji.

Ruska carica **Katarina II. Velika** (1729-1796), ki je bila nemškega rodu, je obsojala predsodke in nevednost ljudi ter zagovarjala potrebo prosvete in kulture. Skrbela je za razvoj rudarstva, manufakture in trgovine, pismenosti in izobrazbe. Rusija je bila v primerjavi z Evropo precej zaostala. Katarina je s svojimi ukrepi utrjevala moč plemstva, s čimer se je položaj podložnikov še poslabšal. Sledili so številni upori. Kljub temu si je Rusija v tem času pridobila večji del Poljske in do leta 1792 tudi vso severno obalo Črnega morja.

Marija Terezija (1717-1780) in sin Jožef II.

V tem času so Habsburžani vladali avstrijskim (sem spadajo tudi slovenske dežele), ogrskim in češkim deželam, delu Italije in delu Nizozemske. Marija Terezija kot ženska ni smela nositi krone svetega rimskega cesarstva. Njen oče Karel VI. je poskrbel, da so drugi evropski vladarji spoštovali njeno pravico do dedovanja celotnega habsburškega ozemlja. Kljub temu si je veliko ozemelj morala pridobiti z vojaško silo. Cesar je sicer bil njen mož, vladala pa je pravzaprav ona. S pomočjo novih ministrov je strnila upravo, posodobila vojsko in vpeljala pravičnejši davčni sistem. Uspešno je krotila plemstvo, da ni ogrožalo monarhije in ublažila njegov pritisk na kmete. Po moževi smrti je vladala skupaj s sinom Jožefom II.

Razsvetljeni absolutizem: razlike med absolutizmom in razsvetljenim absolutizmom

	ABSOLUTIZEM	RAZSVETLJENI ABSOLUTIZEM
VLADAR	Vladar ima absolutno moč. Vladar je postal po želji Boga in ne odgovarja nikomur.	Vladar je prvi služabnik svoje države.
DVORI	Izjemno razkošni dvori. Vzdrževanje razkošnega dvora.	Manj razkošen dvor.
VERA	O veri svojih ljudi odloča vladar.	Svoboda veroizpovedi.
KAZENSKÉ SANCÍJE	Hude in krute kazni (mučenje, usmrtitve).	Omilitev kazenskega sistema.
PODLOŽNIŠTVO IN TLAKA	Podložništvo in tlaka sta močno razširjena - fevdalizem.	Omilitev tlake in odprava podložništva.
DRŽAVNA BLAGAJNA	Bogastvo države je v kapitalu (denar, drage kovine, kamni).	Bogastvo države je v zemlji in kmetijstvu.
GOSPODARSKA TEORIJA	● Merkantilizem ●	● Fiziokratizem ●
PRIVILEGIRANI SLOJI	Plemstvo in Cerkev.	Zmanjšanje vpliva plemstva in moči Cerkve.

Merkantilizem (it. *mercantile* = trgovski) je gospodarska teorija in praksa, ki se je v 17. stoletju uveljavljala v Evropi.

Značilnosti merkantilizma:

1. Trgovina je glavni vir bogastva.
2. Načrtno vzpodbujanje gospodarstva in zunanje trgovine za krepitev vojaških in gospodarskih zmogljivosti države.
3. Poskus pridobitve čim več kolonij, s čimer so države povečevale svoje trge ter iz njih črpale naravna bogastva, kar je na eni strani privedlo do silovite gospodarske rasti nekaterih evropskih držav (Francija, Velika Britanija, Nizozemska...), na drugi strani pa je tekmovalje za kolonije pripeljalo do številnih sporov in vojn.
4. Poskus povečevanja izvoza in manjšanja uvoza.
5. Pospeševanje izvoza končnih luksuznih izdelkov, kar je spodbudilo ustanavljanje novih manufaktur in modernizacijo pristanišč.
6. Vzpodbujanje gradnje novih prometnih povezav (mostov, cest, prekopov), s čimer so lažje premagovali razdalje.
7. Ščitenje domače proizvodnje in trgovine z visokimi uvoznimi carinami.

Fiziokratizem je gospodarskopolična teorija, ki se je v času razpadanja fevdalizma razvila v Franciji skladno z idejami razsvetljenstva. Fiziokrati so ostro kritizirali tedanjo slabo vodenje francoske države, zavračali ideje merkantilizma in vir napredka videli v kmetijski proizvodnji.

Značilnosti fiziokratizma:

1. Fiziokrati kritizirajo merkantilizem.
2. Glavni vir bogastva je zemlja. Fiziokrati dajejo prednost kmetijski proizvodnji, saj po njihovem mnenju poljedelstvo ustvarja novo vrednost, medtem ko manufakture le predelujejo surovine, ki jih trgovine nato prodajo.
3. Zavzemanje za enoten davek.
4. Odprava privilegijev.
5. Odprava fevdalne obveznosti in olajšanje kmečkega bremena.
6. Nujnost odprave monopolov.
7. Svoboda gospodarstva in konkurence.

Habsburška monarhija - reforme Marije Terezije in Jožefa II.

Marija Terezija sede na prestol

oče in hči

**Karel VI. nemški
cesar**

Marija Terezija

Danes lahko v večini kraljevin na prestol sede tudi hči. Nekoč je veljalo, da mora vladar žezlo zapustiti moškemu potomcu.

Ko je avstrijski cesar Karel VI. po smrti sina Leopolda ostal brez moških potomcev, je s posebno listino, imenovano *pragmatična sankcija*, oblast zagotovil svoji hčerki; tako je leta 1740 habsburški monarhiji zavlada **Marija Terezija**. Kljub temu da so njeno mesto na prestolu potrdili deželni stanovi, se je Marija Terezija za nasledstvo morala spopasti s pruskim kraljem Friderikom II., ki ji je v vojnah odvzel Šlezijo. Marija Terezija je sicer izgubila eno najbogatejših habsburških pokrajin, a je v tem času spoznala pomanjkljivosti državne uprave in vojske ter se odločila habsburške dežele povezati v učinkovito in razvito državo, pri čemer ji je za zgled služila prav politika njenega življenjskega sovražnika Friderika II. Uredila si je krog svetovalcev in se lotila uvajanja reform, ki so kmalu prinesle zelene rezultate. Z modernizacijo države, ki jo je začela Marija Terezija, je nadaljeval njen sin **Jožef II.**

Upravne, davčne in sodne reforme

Z upravnimi reformami sta želela povečati državni nadzor nad upravo ter zagotoviti njeno učinkovitost.

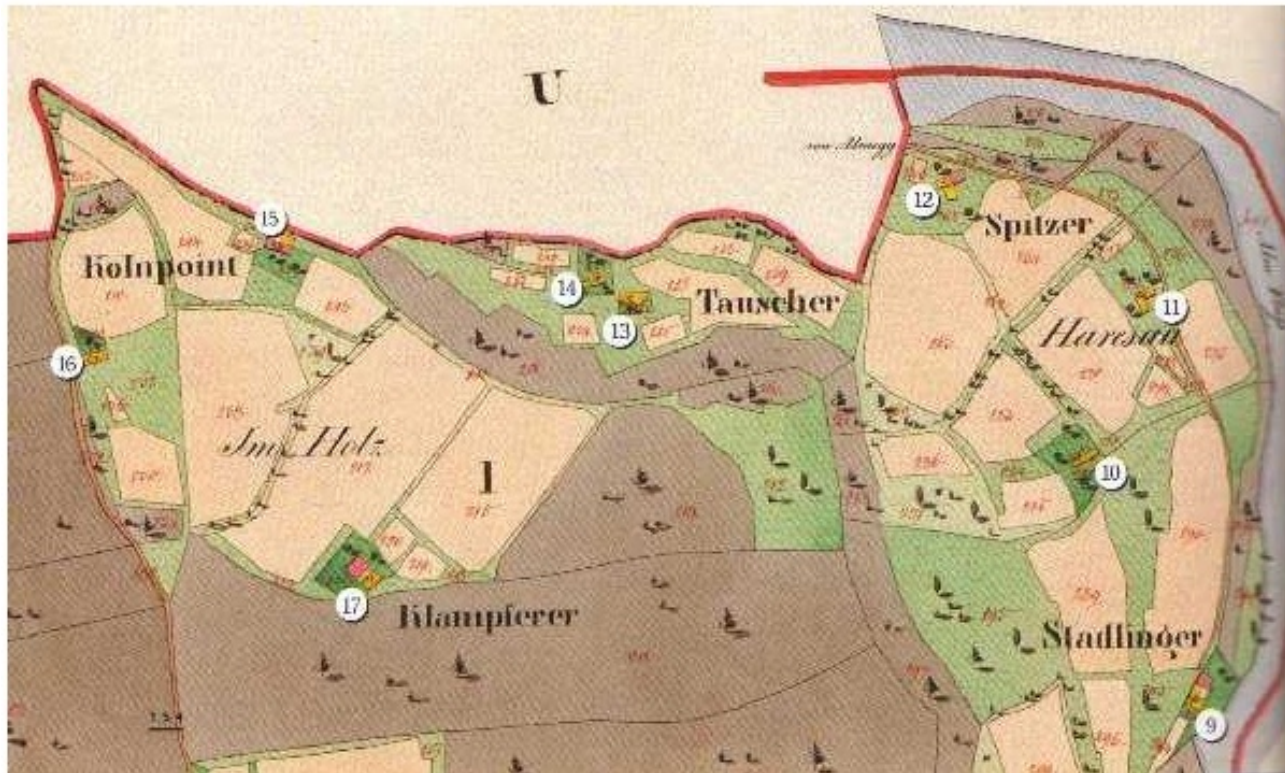
- Centralizacija uprave: funkcije deželnih uradov sta prenesla na državne urade na Dunaju, kjer jih je vladar lažje nadziral.
- Od uradnikov sta zahtevala izobraženost.
- Od leta 1784 je bila nemščina uradni jezik v monarhiji.
- Manjše dežele so povezali v nove upravne enote, t.i. gubernije.
- Reformiran sistem pobiranja davkov: izvedli so popis lastnine prebivalstva, z davki na zemljišča so obdavčili tudi plemstvo ter uvedli davčno lestvico.
- Duhovniki so morali obvezno voditi knjige rojstev in pogrebov.
- Jožef II. je določil način postopka pred sodiščem.
- Ukinjeno je bilo mučenje in čarovniški procesi.
- Sin in hči pri dedovanju postaneta enakopravna.

Razsvetljenske reforme Marije Terezije in Jožefa II.

Učbenik str. 77.

davčne reforme

- obdavčili Cerkev in plemstvo
- višina davkov odvisna od kakovosti in količine nepremičnin - popišejo lastnino

Kataster ali zemljiška knjiga

ima navedeno natančno popisane in izmerjene vse obstoječe nepremičnine ter določa izrabo tal (travniki, polje, gozd, močvirje ...). Po uvajalcu se imenuje "jožefinski kataster".

Katastre so uvedli zato, ker so na njihovem temelju obdavčili lastnino, tudi plemiško.

Gospodarske reforme

Glavni namen gospodarskih reform je bil vzpodbuditi razvoj kapitalističnih oblik gospodarstva – manufaktur.

- Opredeljen je bil položaj vseh obrtnih in industrijskih panog ter uskladitev cehovstva.
- V trgovino in obrt je bila vpeljana popolna svoboda (cehovstvo ni bilo ukinjeno).
- Z odpravo notranjih carin in poenotenjem pristojbin (npr. mitnine, sejemske pristojbine) ter z gradnjo novih cest sta vladarja pospešila razvoj trgovine, s poenotenjem mer pa olajšala blagovno menjavo.
- Skladno z idejami fiziokratizma sta z nizom **kmečkih reform** razbremenila kmete in olajšala njihov položaj. Odpravila sta omejitve kmečke trgovine, omejila tlako (na tri dni v tednu), uvedla pravičnejše davke, z vzpodbujanjem pridelave novih kultur (koruza, krompir) sta zmanjševala lakoto ter se zavzemala za uvajanje naprednejših tehnik obdelovanja zemlje. Z odpravo osebne odvisnosti kmetov od zemljiškega gospoda (odprava *nevoljnštva*) so se otroci kmetov poslej lahko zaposlovali tudi v manufakturah in obrtnih dejavnostih.

vojaške reforme

- uvedeno je bilo redna služenje vojaščine, ki je bilo v začetku dosmrtno
- plemstvo je bilo oproščeno redne vojske
- pred naborom so številni mladi zbežali v gozd in se kot *rokovnjači* skrivali pred oblastjo
- zaradi evidence nabornikov so uvedli popise prebivalstva

vojaški zemljevid Maribora (1764-1787)

cerkvene reforme

Jožef II. je bil najodločnejši reformator cerkvene uprave:

- uzakonil je svobodo vseh veroizpovedi
- ukinil je 138 samostanov, ki se niso ukvarjali s socialno, zdravstveno ali šolsko dejavnostjo
- razpustil je jezuitski red, jezuitske šole podržavil
- Cerkev je podredil državi
- uvedel redne plače za duhovnike

Žička kartuzija je bila ukinjena 22. junija 1782

Šolske reforme

S šolskimi reformami sta poskušala zvišati stopnjo splošne izobrazbe prebivalstva, ki je bila v 18. stoletju precej nizka. Osnovno šolstvo skorajda ni obstajalo, tam, kjer pa je bilo, ga je izvajala duhovščina v skladu s cerkvenimi prepričanji.

- Uvedla sta **obvezno osnovno šolanje** za otroke vseh slojev in obeh spolov, ki so bili stari med 6 in 12 let ter Cerkev odvzela izključne pravice do izobraževanja ljudi, s čimer je izobraževanje postalo državni interes. Del sredstev iz državne blagajne so namenili izobraževanju učiteljev ter pisanju, prevajanju in tiskanju šolskih učbenikov. Uvedene so bile **tri vrste šol**. V manjših mestih, trgih in na deželah so uvedli *trivialke* (najosnovnejše šole, kjer so se otroci učili branja, pisanja, računanja in verouka, osnove gospodarstva in posvetna moralka), v vsakem okrožju je bila *glavna šola* (predmetniku trivialke so bili dodani nemška slovnica, osnove latinščine, geometrija, prirodopis, zgodovina in stavbarstvo) ter *normalke*, kjer so predmetnikoma trivialke in glavne šole dodali še znanja pedagogike za potrebe šolanja bodočih učiteljev.
- Kasneje je Jožef II. uvedel tudi kazni za starše, ki otrok niso poslali v šolo.
- Poleg uvedbe osnovnega izobraževanja sta reformirala tudi sistem višjega in univerzitetnega šolstva.